

Jacek STROJNY¹
Maciej POMPA-ROBORZYŃSKI²

MECHANIZM KONCENTRACJI KAPITAŁU – PODKARPACIE NA TLE INNYCH REGIONÓW

Mechanizm koncentracji kapitału to proces, który bardzo silnie oddziałuje na rozwój systemów gospodarczych. W artykule omówiono mechanizm przepływu kapitału mobilnego, który jest podstawą tego procesu. Zwrócono uwagę na powstanie wysoce konkurencyjnego rynku, na którym systemy gospodarcze (kraje, regiony) walczą o decyzje lokalizacyjne dysponentów kapitału mobilnego. Taka sytuacja zwiększa wymagania względem jakości zarządzania procesem rozwoju społeczno-gospodarczego. Szczególnie dotyczy to instytucji administracji publicznej, która musi przejść dość radykalną transformację od administrowania do zarządzania. Niezwykle istotne jest przejście na szeroko rozumiany klientocentryzm, który pozwoli poprawić jakość obsługi przedsiębiorstw czy obywateli, a więc podmiotów, których decyzje lokalizacyjne wpływają na koncentrację kapitału mobilnego.

W artykule przedstawiono propozycję wybranych zmiennych, za pomocą których można ocenić natężenie omawianego zjawiska koncentracji kapitału na poziomie regionów. Wykorzystano je do przedstawienia sytuacji województwa podkarpackiego na tle innych województw. Zwrócono uwagę na sytuację innych regionów Polski Wschodniej, które podobnie jak Podkarpacie, mają duże problemy z wykreowaniem przyspieszonej ścieżki rozwoju. Aktywność dużych organizmów miejskich, takich jak Kraków i Warszawa, powoduje powstanie trwałego zagrożenia odpływu kapitału z regionu (ujemne saldo migracji oraz przenoszenie siedziby przedsiębiorstwa). To z kolei przekładać się będzie w średnim terminie na coraz większe trudności nie tylko w zwiększaniu, ale także utrzymaniu potencjału rozwojowego. W artykule wskazano wybrane skutki demograficzne i ekonomiczne wynikające z tego zjawiska.

Słowa kluczowe: kapitał mobilny, rozwój regionalny, Podkarpacie, strategie rozwoju

1. WPROWADZENIE

Jednym z efektów globalizacji jest rosnąca mobilność kapitału. Ograniczanie barier prawnych w handlu międzynarodowym, a także w przepływie kapitału ludzkiego i inwestycyjnego zwiększa możliwość wyboru lokalizacji optymalnej z punktu widzenia danego kapitału. Dodatkowo doskonalone są technologie komunikacji (telekomunikacji i transportu), które nie tylko obniżają koszt przepływu informacji, ale także przemieszczania się na znaczne odległości. Wszystko to powoduje, że w coraz większym stopniu obserwuje się zjawisko koncentrowania się kapitału na tych obszarach, które są konkurencyjne, oraz jednocześnie jego odpływ z mniej atrakcyjnych lokalizacji.

---

¹Dr Jacek Strojny, Katedra Ekonomii, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska, al. Powstańców Warszawy 10, 35-959 Rzeszów, tel. (0-17) 8651529, autor korespondencyjny: jstrojny@prz.edu.pl

²Prof. dr hab. inż. Maciej Pompa-Roborzyński, Wydział Zarządzania, Katedra Prawa i Administracji, Politechnika Rzeszowska, al. Powstańców Warszawy 10, 35-959 Rzeszów

Programując i realizując strategię rozwoju systemu gospodarczego, należy zwracać szczególną uwagę na możliwości wykorzystania omawianego zjawiska do przyspieszenia procesów rozwojowych. Oczywiście w regionach słabiej rozwiniętych należy zwracać uwagę, czy przepływ kapitału do innych systemów gospodarczych może zagrażać długookresowym celom strategicznym. Szczególnie istotne są skutki społeczne i ekonomiczne. Odpływ kapitału ludzkiego przekłada się bowiem na przykład na pogorszenie trendów demograficznych. Natomiast odpływ kapitału inwestycyjnego utrudnia uzyskanie odpowiedniego tempa przyrostu produkcji.

Te systemy gospodarcze, w których dochodzi do koncentracji kapitału, uzyskują więc silny mechanizm przyspieszający procesy rozwojowe. Widoczne jest to zarówno w poprawie trendów demograficznych, jak i w kondycji gospodarczej przedsiębiorstw, czego skutkiem jest między innymi dobra kondycja rynku pracy. Jednym z widocznych efektów koncentracji kapitału jest oczywiście także rosnąca innowacyjność danego systemu, która jest konsekwencją aktywności zgromadzonych na danym terenie technologii oraz kreatywności funkcjonujących tam osób.

W artykule wykorzystano analizę wybranych zmiennych opisujących mechanizm koncentracji kapitału do oceny sytuacji strategicznej województwa podkarpackiego. Pod względem obiektywnych wskaźników (np. produkt krajowy brutto *per capita*) jest to najbiedniejszy region w kraju i jeden z najbiedniejszych w Europie. Mechanizm koncentracji kapitału w innych, bardziej rozwiniętych regionach może być istotnym czynnikiem hamującym procesy rozwojowe na Podkarpaciu w przyszłości.

2. MECHANIZM PRZEPŁYWU KAPITAŁU JAKO DETERMINANTA ROZWOJU SYSTEMÓW GOSPODARCZYCH

Systemy gospodarcze funkcjonują w konkurencyjnym otoczeniu, w którym decyzje lokalizacyjne kapitału mobilnego wpływają na przebieg procesów rozwojowych. W artykule przyjęto, że istnieją dwie główne kategorie tego kapitału – kapitał intelektualny oraz inwestycyjny. W pierwszym wypadku należy brać pod uwagę osoby, które żyjąc w danym systemie gospodarczym, oceniają swoje możliwości rozwojowe. Duże znaczenie ma tutaj przede wszystkim stan lokalnego/regionalnego rynku pracy. Jeśli istnieją możliwości realizacji kariery zawodowej w danej lokalizacji, to osoby w mniejszym stopniu skłonne są do przemieszczenia. Przemieszczanie się osób jest więc w dużej mierze konsekwencją lokalizacji czynników wytwórczych w danym miejscu. Dlatego też kapitał inwestycyjny można traktować jako bazowy, a trendy jego lokalizacji w danym miejscu mogą być decydujące dla wielu wymiarów rozwoju społeczno-gospodarczego.

Warto podkreślić, że kapitałem mobilnym jest też ten, który jest już zlokalizowany w danym systemie gospodarczym. Polityka prorozwojowa powinna więc obejmować działania ukierunkowane nie tylko na pozyskanie z zewnątrz kapitału, ale także na utrzymanie tego, który już w danej lokalizacji funkcjonuje. Zmiany technologiczne i prawne obniżają koszty zmiany lokalizacji, co w konsekwencji powoduje łatwiejsze podejmowanie decyzji o zmianie aktualnej lokalizacji na inną. Można tutaj zaproponować pewien ogólny schemat decyzyjny, który opisany jest wzorem (1):

$$Z_{NL} = E_R - E_{AR} + K_{ZL} \quad (1)$$

gdzie:

Z_{NL}	– zysk netto z lokalizacji
E_R	– efekty rozwoju kapitału możliwe do uzyskania w danej lokalizacji

E_{AR}	– efekty rozwoju kapitału możliwe do uzyskania w nowej lokalizacji
K_{ZL}	– koszty zmiany lokalizacji.

W sytuacji gdy zyski netto z lokalizacji w danym systemie gospodarczej są dodatnie, wówczas nie istnieją racjonalne przesłanki do jej zmiany. W przypadku gdy dana lokalizacja pozwala na wypracowanie ujemnych względnych efektów rozwojowych, wówczas racjonalne jest przeniesienie kapitału w bardziej korzystną lokalizację. W związku z tym, że współcześnie spadają koszty zmiany lokalizacji, coraz większego znaczenia nabiera bezpośrednie porównanie szans rozwojowych w różnych lokalizacjach. To z kolei zwiększa poziom konkurencyjności poszczególnych systemów gospodarczych między sobą.

Analizując sytuację poszczególnych systemów gospodarczych (np. województw), należy zwrócić uwagę na to, że mechanizmy przemieszczania się kapitału determinowane są sytuacją wyjściową. Oznacza to, że regiony mocne gospodarczo stwarzają bardziej korzystne warunki rozwoju niż regiony słabsze. Dlatego też uruchamiają się naturalne kanały przepływu osób i firm pomiędzy regionami, które powodują stopniowe powstawanie coraz większych dysproporcji potencjału. Regiony rozwinięte gospodarczo rozwijają się bowiem szybciej (szybka ścieżka rozwoju) niż regiony zacofane (wolna ścieżka rozwoju), czym stwarzają jeszcze silniejszą presję przemieszczania się kapitału.

Jednym z działań służących do stworzenia warunków do rozwoju zrównoważonego pod względem terytorialnym jest mechanizm solidarności czy spójności terytorialnej, na którym opiera się dotychczasowa polityka Unii Europejskiej, a także krajowe mechanizmy (np. mechanizm wyrównawczy, zwany często janosikowym). Polityka spójności polega na tym, że lepiej rozwinięte systemy gospodarcze transferują według różnej formuły środki do systemów mniej rozwiniętych w celu pobudzenia tam procesów rozwojowych. Oczywiście podjęcie tego typu działań należy traktować jako przejaw pewnego rodzaju interwencjonizmu gospodarczego, który docelowo ma doprowadzić do zrównoważonego terytorialnie rozwoju.

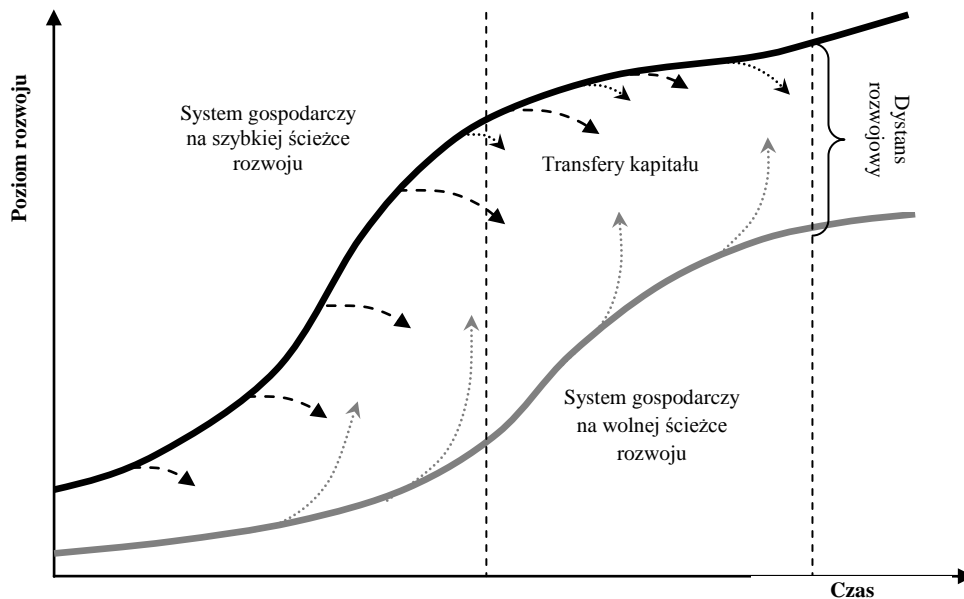
Istnieje jednak także mechanizm rynkowy, którego efektem może być zmniejszenie dystansu rozwojowego między systemami o wysokim i niskim tempie dotychczasowego rozwoju. Chodzi tutaj o zmiany cen kapitału. W tych lokalizacjach, w których obserwuje się znaczącą koncentrację kapitału inwestycyjnego, dochodzi do przyspieszonego wzrostu cen nie tylko kapitału ludzkiego, ale także innych zasobów (np. ziemi). Jeśli ceny rosną szybciej niż efektywność, dana lokalizacja stopniowo może tracić swoją konkurencyjność na rzecz innych – słabiej rozwiniętych, ale także o znacznie niższych kosztach kapitału i innych zasobów.

Uwzględniając wymienione mechanizmy, można mówić o pewnego rodzaju schemacie rozwoju systemu gospodarczego (rys. 1). Przyjmując w nim pewien okres jako punkt startowy, można obserwować akcelerację rozwoju wyżej rozwiniętych obszarów wspomaganą silnym drenażem kapitału w innych (często sąsiadujących) lokalizacjach. Po osiągnięciu pewnego poziomu cen procesy rozwojowe w systemach wysoko rozwiniętych słabną, co z kolei zwiększa szansę na pozyskanie kapitału mobilnego przez systemy biedniejsze, ale dysponujące także tańszym kapitałem (np. ludzkim). Dzięki temu można obserwować przyspieszenie ich rozwoju.

Wzrost cen kapitału ludzkiego i innych zasobów w wysoko rozwiniętych systemach gospodarczych może nie stanowić jednak istotnej lub trwałej bariery rozwoju, jeśli uda się wykreować nowe impulsy oparte na innowacjach. Nagromadzenie kapitału ludzkiego oraz środków wytwórczych sprzyja bowiem kreowaniu innowacyjności w wymiarze technologicznym i usługowym. Dzięki temu systemy już rozwinięte mogą zachowywać i dalej zwiększać swoją konkurencyjność względem innych, zwłaszcza słabiej rozwiniętych. Wejście na ścieżkę rozwoju opartą na innowacyjności jest bowiem znacznie trudniejsze w systemach

słabiej rozwiniętych. Ubytek kapitału intelektualnego powoduje, że nawet w sytuacji, gdy uzyskują one przewagę cenową, kapitał napływający do nich opiera się na mniej zaawansowanych technologiach niż w wypadku systemów rozwiniętych.

Rys. 1. Przepływ kapitału pomiędzy systemami gospodarczymi o różnym poziomie rozwoju a model przebiegu zmian rozwojowych

Źródło: opracowanie własne.

3. POZIOM KONCENTRACJI KAPITAŁU INWESTYCYJNEGO W REGIONACH POLSKI

Przedstawione aspekty związane z przemieszczaniem się kapitału znacząco wpływają na rozwój regionów. Dlatego też analizę tego zjawiska warto wprowadzić w zakres badań związanych z przygotowaniem, a następnie realizacją strategii rozwojowych. Warto podkreślić, że przyjęty tutaj punkt widzenia obejmuje elementy analizy porównawczej, w której sytuacja danego systemu gospodarczego odnoszona jest do innych. Dopiero na tej podstawie można uzyskać realny obraz pozycji konkurencyjnej badanego systemu gospodarczego.

Takie właśnie podejście zastosowano do oceny sytuacji województwa podkarpackiego, odnosząc ją do pozostałych regionów w kraju. Analizie poddano poziom koncentracji kapitału inwestycyjnego, wykorzystując następujące zmienne:

- nakłady inwestycyjne;
- wartość brutto środków trwałych;
- nakłady na badania i rozwój (B+R);
- liczba podmiotów gospodarki narodowej;
- liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego.

Pierwsza z wymienionych zmiennych charakteryzuje aktywność podmiotów gospodarki narodowej zakresie działalności inwestycyjnej. Pozwala ona na nie tylko na odtworzenie istniejącego już majątku rzeczowego, ale także na jego zwiększenie (inwestycje netto). Dzięki temu zwiększają się moce produkcyjne regionu.

Tabela 1. Nakłady inwestycyjne w latach 2005–2011 na poziomie kraju i województw

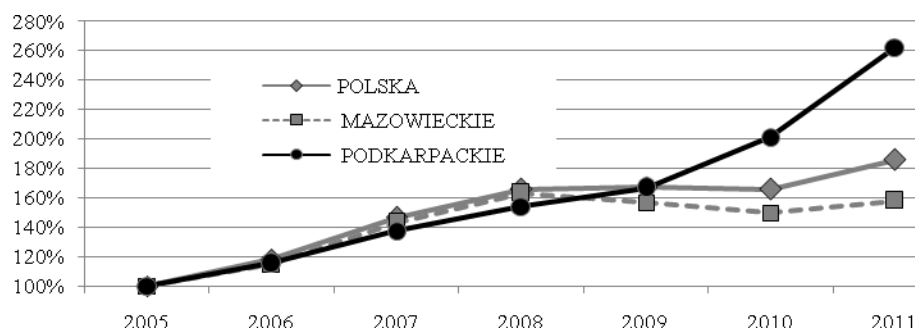
Regiony	Nakłady inwestycyjne w latach 2005–2011 w tys. zł	Udział w nakładach inwestycyjnych w kraju
POLSKA	1 374 122 856	100,00%
MAZOWIECKIE	285 757 391	20,80%
ŚLĄSKIE	171 874 197	12,51%
WIELKOPOLSKIE	121 570 494	8,85%
DOLNOŚLĄSKIE	118 848 724	8,65%
MAŁOPOLSKIE	103 375 278	7,52%
ŁÓDZKIE	91 547 047	6,66%
POMORSKIE	87 269 688	6,35%
KUJAWSKO-POMORSKIE	62 702 214	4,56%
PODKARPACKIE	58 178 798	4,23%
ZACHODNIOPOMORSKIE	52 856 188	3,85%
LUBELSKIE	49 517 037	3,60%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	40 069 077	2,92%
LUBUSKIE	35 781 042	2,60%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	35 415 334	2,58%
PODLASKIE	32 229 055	2,35%
OPOLSKIE	27 131 292	1,97%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

W tabeli 1 przedstawiono ranking województw uwzględniający wartość nakładów inwestycyjnych brutto w latach 2005–2011. Łączna ich wartość w Polsce wyniosła blisko 1,4 bln zł, z czego 1/5 nakładów zlokalizowana była w województwie mazowieckim. Pod tym względem Podkarpacie z kwotą 58 mld zł znajduje się na dziewiątym miejscu. Warto jednak podkreślić, że aktywność inwestycyjna w badanym regionie jest na przestrzeni analizowanych lat znacznie wyższa niż w pozostałych regionach Polski Wschodniej.

Pozytywny obraz Podkarpacia podkreśla analiza tempa wzrostu nakładów inwestycyjnych (rys. 2). W analizowanych latach było ono najwyższe w kraju i wyniosło ponad 260%. Tymczasem najbogatsze województwo mazowieckie charakteryzowało się najsłabszym w kraju tempem wzrostu wydatków inwestycyjnych, wynoszącym nieco poniżej 160%. Dzięki temu w 2011 r. udział Podkarpacia w wydatkach inwestycyjnych w kraju wzrósł do 5,5% z 3,9% w 2005 r. W analogicznym okresie udział województwa mazowieckiego spadł z 22,1% do 18,8%.

Rysunek 2. Zmiana nakładów inwestycyjnych w latach 2005–2011 – Podkarpacie na tle kraju i województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

Efektom działalności inwestycyjnej jest nagromadzenie w danym regionie majątku rzeczowego. Zjawisko to charakteryzuje zmienna w postaci wartości brutto środków trwałych. W 2011 r. wyniosła ona w Polsce 2,7 bln zł, z czego blisko 22% majątku zlokalizowano w województwie mazowieckim (tab. 2.). Przewaga tego regionu nad innymi pod względem zgromadzonego majątku jest tak znacząca, że przewyższa łączną wartość majątku w dwóch kolejnych województwach (śląskim i wielkopolskim). Wartość majątku zgromadzonego we wszystkich regionach Polski Wschodniej stanowi tylko 85% wartości majątku w województwie mazowieckim.

Tabela 2. Wartość brutto środków trwałych w 2011 r. na poziomie kraju i województw

Regiony	Wartość brutto środków trwałych w 2011 r. w tys. zł	Udział w wartości środków trwałych w kraju	Zmiana wartości środków trwałych w latach 2005–2011 w tys. zł
POLSKA	2 701 110 694	100,00%	874 203 960
MAZOWIECKIE	586 354 815	21,71%	189 650 415
ŚLĄSKIE	329 792 979	12,21%	112 571 061
WIELKOPOLSKIE	239 306 261	8,86%	76 452 179
DOLNOŚLĄSKIE	212 209 343	7,86%	71 050 801
MAŁOPOLSKIE	196 607 659	7,28%	65 566 496
ŁÓDZKIE	160 265 871	5,93%	49 828 553
POMORSKIE	152 216 511	5,64%	53 940 656
KUJAWSKO-POMORSKIE	120 926 865	4,48%	43 515 004
PODKARPACKIE	116 625 255	4,32%	39 586 914
LUBELSKIE	116 385 701	4,31%	33 982 353
ZACHODNIOPOMORSKIE	114 425 386	4,24%	34 829 639
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	79 888 735	2,96%	23 212 326
ŚWIĘTOKRZYSKIE	71 407 891	2,64%	19 978 225
PODLASKIE	71 309 096	2,64%	21 393 603
OPOLSKIE	68 609 055	2,54%	16 963 706
LUBUSKIE	64 779 271	2,40%	21 682 029

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

W latach 2005–2011 wartość brutto środków trwałych wzrosła w województwie podkarpackim o 39,5 mld zł. W pozostałych województwach Polski Wschodniej przyrosty były znacznie niższe. Tempo zmian w poszczególnych regionach jest jednak podobne. W badanym okresie najslabiej wartość środków trwałych wzrastała w województwie opolskim – przyrost wyniósł 32%. Najsilniejsze przyrosty względne zanotowano natomiast w województwie kujawsko-pomorskim i pomorskim – odpowiednio 56% i 55%.

Szczególnie istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego są nakłady B+R, które wiążą się z budowaniem potencjału innowacyjnego oraz wdrażaniem innowacji. Ich wartość świadczy także o rodzaju kapitału zlokalizowanego w danym regionie oraz wynikających stąd zdolności do generowania procesów rozwojowych w momencie utraty przez Polskę i poszczególne jej regiony przewagi kosztowej (niskie ceny kapitału). Zdecydowaną przewagę w kraju pod względem analizowanej zmiennej uzyskuje znów Mazowieckie. Nakłady B+R wyniosły tam w latach 2005–2011 ponad 23 mld zł, co stanowi blisko 41% wszystkich środków wydanych w kraju. Analogiczny wskaźnik dla Podkarpacia wynosi tylko nieco ponad 3%. Warto podkreślić, że sytuacja ta wynika po pierwsze z preferencji inwestorów zagranicznych (przewaga w zakresie podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego). Drugim zjawiskiem wartym podkreślenia jest natomiast przenoszenie centrów badawczo-rozwojowych, a co za tym idzie – również tego typu działalności z regionów słabiej rozwiniętych do dużych aglomeracji, w tym także do Warszawy.

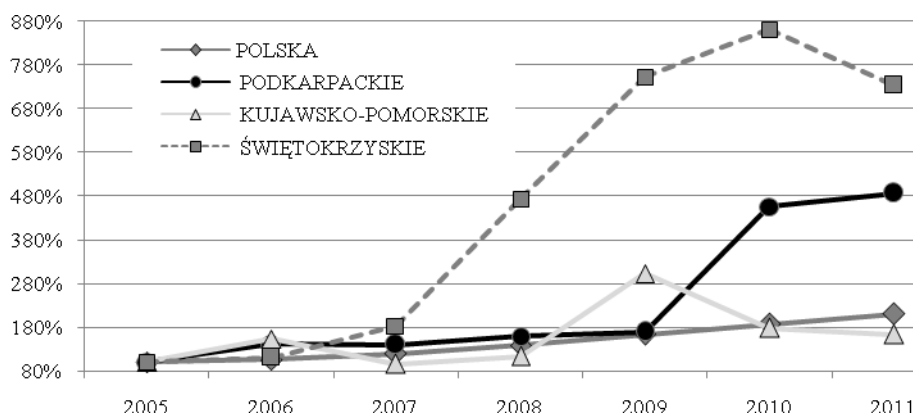
Tabela 3. Nakłady na badania i rozwój (B+R) w latach 2005–2011 na poziomie kraju i województw

Regiony	Nakłady B+R w latach 2005-2011 w mln zł	Udział w nakładach B+R w kraju
POLSKA	57 019,40	100,00%
MAZOWIECKIE	23 272,20	40,81%
MAŁOPOLSKIE	6 378,30	11,19%
ŚLĄSKIE	4 969,40	8,72%
WIELKOPOLSKIE	4 599,20	8,07%
DOLNOŚLĄSKIE	3 432,10	6,02%
ŁÓDZKIE	3 097,70	5,43%
POMORSKIE	2 846,00	4,99%
LUBELSKIE	1 885,80	3,31%
PODKARPACKIE	1 842,20	3,23%
KUJAWSKO-POMORSKIE	1 267,20	2,22%
ZACHODNIOPOMORSKIE	875,90	1,54%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	788,80	1,38%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	626,40	1,10%
PODLASKIE	562,20	0,99%
OPOLSKIE	332,10	0,58%
LUBUSKIE	244,20	0,43%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

Warto jednak podkreślić, że badane województwo znacząco poprawia swoją pozycję na tle kraju. W analizowanym okresie, a szczególnie w latach 2010 i 2011, można zaobserwować znaczący wzrost wydatków B+R, co skutkowało przyrostem nakładów w 2011 r. na poziomie 485% w stosunku do 2005 r. Najlepszym regionem pod tym względem okazało się województwo świętokrzyskie, gdzie przyrost wyniósł aż 733%. Najslabszym regionem jest natomiast województwo kujawsko-pomorskie (rys. 3).

Rys. 3. Zmiana nakładów B+R w latach 2005–2011 – Podkarpacie na tle kraju i wybranych województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

Zarówno nakłady inwestycyjne, jak i nakłady B+R zależą w znacznym stopniu od aktywności podmiotów gospodarczych. Istnieje wiele mierników, które można wykorzystać do oceny tego zjawiska. Najbardziej ogólnym jest liczba podmiotów gospodarki narodowej. W 2012 r. wyniosła ona w Polsce blisko 4 mln (tab. 4). Największą liczbę podmiotów (blisko 700 tys.) zarejestrowano w województwie mazowieckim. Stanowi to blisko 17,6% podmiotów w kraju. Potencjał Podkarpacia i innych regionów Polski wschodniej jest zdecydowanie niższy. W badanym regionie zarejestrowano ponad 155 tys. podmiotów (4% podmiotów w kraju).

Tabela 4. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w 2012 r. na poziomie kraju i województw

Regiony	Liczba podmiotów gospodarki narodowej w 2012 r. w jedn. gosp.	Udział w liczbie podmiotów gospodarki narodowej w kraju	Zmiana liczby podmiotów gospodarki narodowej w latach 2005–2012 w jedn. gosp.
POLSKA	3 975 334	100,00%	359 713
MAZOWIECKIE	699 212	17,59%	97 491
ŚLĄSKIE	453 496	11,41%	27 230
WIELKOPOLSKIE	387 977	9,76%	46 720
MAŁOPOLSKIE	343 375	8,64%	53 663
DOLNOŚLĄSKIE	336 928	8,48%	34 313
POMORSKIE	265 033	6,67%	38 612
ŁÓDZKIE	234 079	5,89%	–15 380
ZACHODNIOPOMORSKIE	217 045	5,46%	10 269
KUJAWSKO-POMORSKIE	187 996	4,73%	765
LUBELSKIE	166 027	4,18%	17 008
PODKARPACKIE	155 034	3,90%	15 975
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	119 913	3,02%	9 826
ŚWIĘTOKRZYSKIE	108 068	2,72%	3 652
LUBUSKIE	107 689	2,71%	5 619
OPOLSKIE	98 741	2,48%	8 144
PODLASKIE	94 721	2,38%	5 806

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

W latach 2005–2011 liczba zarejestrowanych podmiotów wzrosła w Polsce o blisko 360 tys. Tylko w jednym województwie (łódzkie) zanotowano spadek liczby podmiotów o ponad 15 tys. Bardzo słabo prezentuje się również województwo kujawsko-pomorskie, w którym liczba zarejestrowanych podmiotów wzrosła tylko o 0,39% (765 podmiotów). Podkarpacie wypada nieco lepiej niż średnia dla Polski. W badanym okresie liczba podmiotów gospodarki narodowej wzrosła o blisko 16 tys., czyli 11,5%. W rozwiniętych regionach notuje się jednak znacznie większe przyrosty. Przykładowo w województwie mazowieckim wyniósł on 16,2%, w Małopolsce zaś – 18,5%.

W ocenie mechanizmu koncentracji kapitału duże znaczenie ma także liczba podmiotów zakładanych z udziałem kapitału zagranicznego. Wskazuje ona na atrakcyjność międzynarodową danego regionu. W Polsce w 2011 r. zarejestrowanych było blisko 25 tys. tego typu podmiotów, co stanowi tylko 0,64% liczby podmiotów gospodarki narodowej. Mimo tak niewielkiego udziału podmioty tego typu odgrywają w gospodarce bardzo ważną rolę. Wiąże się ona nie tylko z budowaniem potencjału produkcyjnego, w tym eksportowego, ale i ważne jest to, że dzięki konkutowaniu lub kooperacji z tego typu podmiotami polskie firmy zyskują możliwość poznania i wdrożenia nowoczesnych metod zarządzania.

Dominującą pozycję w kraju zajmuje województwo mazowieckie, w którym zarejestrowano blisko 38% ogólnej liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w kraju (tab. 5). Kolejne pod względem atrakcyjności województwa (dolnośląskie i śląskie) mają udział na poziomie 9–10%. Podkarpacie, w którym zlokalizowano niespełna 390 tego typu podmiotów, wypada natomiast słabo, podobnie zresztą jak pozostałe województwa Polski Wschodniej.

Tabela 5. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w 2011 r. na poziomie kraju i województw

Regiony	Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w 2011 r. w jedn. gosp.	Udział w liczbie podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w kraju	Zmiana liczby z udziałem kap. zagran. w latach 2005-2012 w jedn. gosp.
POLSKA	24910	100,00%	8 073
MAZOWIECKIE	9447	37,92%	3 917
DOLNOŚLĄSKIE	2367	9,50%	536
ŚLĄSKIE	2245	9,01%	593
WIELKOPOLSKIE	2222	8,92%	837
MAŁOPOLSKIE	1575	6,32%	655
ZACHODNIOPOMORSKIE	1380	5,54%	306
POMORSKIE	1353	5,43%	312
ŁÓDZKIE	1033	4,15%	307
LUBUSKIE	809	3,25%	127
KUJAWSKO-POMORSKIE	587	2,36%	130
OPOLSKIE	492	1,98%	72
PODKARPACIE	387	1,55%	116
LUBELSKIE	353	1,42%	21
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	320	1,28%	52
ŚWIĘTOKRZYSKIE	181	0,73%	33
PODLASKIE	159	0,64%	59

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

Zmianę konkurencyjnej pozycji poszczególnych województw można łatwo ocenić poprzez odniesienie się do tempa zmian w liczbie podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Wykorzystano tutaj okres 2005–2011 r., w którym liczba tego typu podmiotów wzrosła w Polsce o ponad 8 tys., czyli o połowę. Największe tempo przyrostu liczby omawianych podmiotów odnotowano w dwóch wysoko rozwiniętych regionach, czyli województwie mazowieckim i małopolskim (przyrost o ponad 70%). W najsłabszym województwie wzrost ten był najmniejszy i wyniósł tylko 6,3%. Podkarpacie z przyrostem wynoszącym 43% wypada tutaj słabiej niż średnia dla kraju.

Mimo wykorzystania ograniczonej liczby zmiennych przeprowadzona na ich podstawie analiza sytuacji pozwala ocenić poziom koncentracji kapitału w województwie podkarpackim na tle innych regionów. Potwierdza się dominacja województwa mazowieckiego, które pod każdym względem przewyższa pozostałe regiony w zakresie badanego zjawiska. Warto podkreślić, że przewaga jest szczególnie widoczna w przypadku takich zmiennych, jak nakłady B+R czy liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Zlokalizowany w tym regionie kapitał pozwala nie tylko na wytwarzanie, ale także na wdrażanie innowacji, które zapewnią wyższe tempo rozwoju przyszłości.

Województwo podkarpackie na tle mazowieckiego, a także innych regionów wypada relatywnie słabo, choć lepiej niż inne województwa Polski Wschodniej. Warto jednak podkreślić dużą aktywność inwestycyjną oraz badawczo-rozwojową tego województwa. Są to działania, które mogą mieć duże znaczenie w najbliższej przyszłości. Z całą pewnością nie spowodują one zmniejszenia dystansu rozwojowego do najszybciej rozwijających się regionów Polski. Mogą jednak zahamować negatywne trendy związane z odpływem ludności.

4. EKONOMICZNE I SPOŁECZNE SKUTKI KONCENTRACJI KAPITAŁU

Koncentracja kapitału inwestycyjnego determinuje rozwój regionów, powodując wiele skutków zarówno o charakterze ekonomicznym, jak i społecznym. Ich pomiar, podobnie jak w wypadku mechanizmu koncentracji kapitału, wymaga zastosowania określonych zmiennych. Ze względu na ograniczoną ilość miejsca w niniejszym artykule ograniczono się tylko do wybranych, które zdaniem autora są najbardziej reprezentatywne dla omawianego zagadnienia. Wykorzystano zatem:

- wartość produktu krajowego brutto (PKB);
- bezrobocie rejestrowane;
- wielkość migracji międzywojewódzkich.

Pierwsza z wymienionych zmiennych wynika wprost z jakości potencjału wytwórczego zgromadzonego w danym regionie. Wartość PKB mierzy zdolności produkcyjne wynikające zarówno z ilości, jak i efektywności kapitału. W latach 2005–2010 wytworzono w Polsce produkty o wartości ponad 7,2 bln zł (tab. 6). Największy udział w tej wartości ma oczywiście województwo mazowieckie – prawie 22%. Kolejne dwa województwa – śląskie i wielkopolskie – mają odpowiednio udział na poziomie ponad 13% i 9%. Podkarpacie należy do województw o relatywnie niewielkiej produkcji – z udziałem 3,76% w kraju zajmuje bowiem miejsce 11.

Tabela 6. Wartość produktu krajowego brutto (PKB) wytworzonego w latach 2005–2010 na poziomie kraju i województw

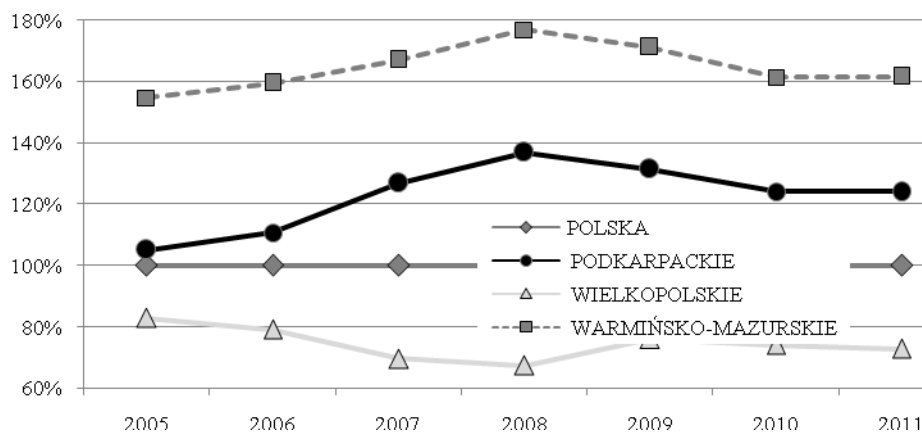
Regiony	PKB w latach 2005–2010 w mln zł	Udział w PKB kraju
POLSKA	7 256 668	100,00%
MAZOWIECKIE	1 579 070	21,76%
ŚLĄSKIE	949 441	13,08%
WIELKOPOLSKIE	678 706	9,35%
DOLNOŚLĄSKIE	592 876	8,17%
MAŁOPOLSKIE	536 905	7,40%
ŁÓDZKIE	448 195	6,18%
POMORSKIE	409 406	5,64%
KUJAWSKO-POMORSKIE	337 724	4,65%
ZACHODNIOPOMORSKIE	287 296	3,96%
LUBELSKIE	280 330	3,86%
PODKARPACKIE	273 049	3,76%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	201 894	2,78%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	186 783	2,57%
PODLASKIE	166 768	2,30%
LUBUSKIE	166 760	2,30%
OPOLSKIE	161 472	2,23%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

W ocenie sytuacji systemów gospodarczych używa się także wartości produkcji w przeliczeniu na mieszkańca (PKB *per capita*). Biorąc pod uwagę tę zmienną, Podkarpacie wypada jeszcze słabiej – w 2010 r. zajmowało ostatnie miejsce w kraju. Wartość PKB *per capita* wyniosła bowiem niespełna 25 tys. zł, co stanowi niewiele ponad 67% średniej w kraju. Tymczasem w najbardziej rozwiniętym województwie mazowieckim wartości te wynoszą odpowiednio: 60,4 tys. zł oraz 162%. Dystans pomiędzy województwami najbogatszym i najbiedniejszym na przestrzeni analizowanego okresu się zwiększył. W 2005 r. PKB *per capita* na Podkarpaciu stanowiło 44% wartości wyliczonej w mazowieckim. W 2010 r. relacja ta wynosi już tylko 41%.

Możliwości produkcyjne regionu przekładają się na sytuację na rynku pracy. W województwach, w których wartość PKB jest znaczna i przyrasta szybciej niż w innych, pojawia się zwiększone zapotrzebowanie na pracę, a co za tym idzie – niższy poziom bezrobocia. Zjawisko to szczególnie w okresach spowolnienia gospodarczego lub kryzysu traktowane jest jako jeden z najważniejszych problemów społeczno-ekonomicznych. Analizując sytuację regionów pod tym względem, warto zwrócić uwagę, na to, że w województwach, w których występują trwałe procesy rozwojowe, poziom bezrobocia jest w całym analizowanym okresie znacznie niższy od średniej w kraju. W latach 2005–2011 najlepiej wypadają województwa wielkopolskie, mazowieckie i małopolskie. Stopa bezrobocia notowana w tych regionach stanowi odpowiednio: 74%, 78% i 80% średniej dla kraju (rys. 4). W województwie podkarpackim wskaźnik ten wynosi 122%, podczas gdy w najsłabszym pod tym względem województwie warmińsko-mazurskim – aż 162%.

Rys. 4. Stopa bezrobocia odniesiona do średniej w kraju – Podkarpacie na tle innych regionów

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

Konsekwencją sytuacji na rynku pracy jest migracja, a w szczególności jej saldo. Zjawisko to dotyczy głównie osób w wieku produkcyjnym mobilnym, dlatego też znacząco wpływa na sytuację poszczególnych regionów. Z perspektywy regionalnej należy analizować dwa główne wymiary migracji – zagraniczną oraz międzywojewódzką. W ostatnich kilku latach to właśnie ten drugi wymiar migracji zaczyna być szczególnie istotny w ujęciu średnio- i długookresowym. Saldo migracji zagranicznej nie wpływa już istotnie na sytuację regionów. Natomiast w ostatniej dekadzie na rozwój regionów coraz silniej wpływa przemieszczanie się pomiędzy województwami. W tabeli 7 przedstawiono saldo migracji międzywojewódzkich w latach 2005–2011.

Tabela 7. Saldo migracji międzywojewódzkiej w latach 2005-2011 na poziomie województw

Regiony	Saldo migracji międzywojewódzkiej w % ludności regionu	Saldo migracji międzywojewódzkiej w os.
MAZOWIECKIE	1,82%	94 711
POMORSKIE	0,77%	17 297
MAŁOPOLSKIE	0,72%	23 685
WIELKOPOLSKIE	0,46%	15 514
DOLNOŚLĄSKIE	0,16%	4 616
LUBUSKIE	-0,32%	-3 249
ŁÓDZKIE	-0,44%	-11 304
OPOLSKIE	-0,45%	-4 605
KUJAWSKO-POMORSKIE	-0,47%	-9 775
ZACHODNIOPOMORSKIE	-0,48%	-8 136
ŚLĄSKIE	-0,50%	-23 247
PODKARPACIE	-0,65%	-13 787
PODLASKIE	-1,05%	-12 620
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	-1,32%	-18 877
ŚWIĘTOKRZYSKIE	-1,32%	-16 833
LUBELSKIE	-1,54%	-33 390

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS.

W odniesieniu do prezentowanej zmiennej województwo mazowieckie znów prezentuje się najlepiej w kraju. W latach 2005–2011 saldo migracji międzywojewódzkich było tutaj dodanie i wyniosło blisko 95 tys. osób, co stanowi 1,82% ludności tego regionu. Warto zwrócić uwagę, że jeszcze tylko w czterech innych województwach obserwuje się dodatnie saldo migracji. Są to: pomorskie, małopolskie, wielkopolskie i dolnośląskie. Województwo podkarpackie, podobnie jak inne z Polski Wschodniej, dotknięte jest natomiast wysokim poziomem migracji międzywojewódzkiej. Łącznie z Polski Wschodniej na przestrzeni analizowanego okresu do innych województw (głównie mazowieckiego i małopolskiego) przeniosło się 95,5 tys. osób, z czego blisko 14 tys. to mieszkańcy Podkarpacia. Stanowi to w omawianym regionie ubytek ludności na poziomie 0,65%. Natomiast najsilniej dotknięte migracją województwo lubelskie straciło w ten sposób ponad 1,5% społeczeństwa (ponad 33 tys. osób).

5. PODSTAWOWE WNIOSKI

Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie trzech podstawowych wniosków dotyczących mechanizmów koncentracji kapitału oraz wpływu tego zjawiska na gospodarkę poszczególnych regionów. Po pierwsze, mechanizm koncentracji kapitału przekłada się na inne zjawiska ekonomiczne, demograficzne czy społeczne. Dokładna analiza zmiennych i związków między nimi wykracza oczywiście poza wąskie ramy niniejszego opracowania. Już krótki przegląd wybranych zjawisk z wykorzystaniem kilku danych statystycznych pozwala na sformułowanie dość precyzyjnych wniosków.

Po drugie, analizując omawiane zjawisko, warto odnieść się do sytuacji konkretnego regionu (np. województwa podkarpackiego). Ogólny obraz badanego systemu gospodarczego można ocenić negatywnie. Procesy koncentracji kapitału przebiegają tutaj wolniej niż w województwach wyżej rozwiniętych. Przekłada się to na sytuację społeczno-ekonomiczną, czyli wolniej rosnące zdolności produkcyjne i bogactwo społeczeństwa, wyższy poziom bezrobocia oraz ujemne saldo migracji. Wynika stąd trzeci wniosek, dotyczący regionalnej polityki rozwojowej. Takie województwa, jak podkarpackie oraz pozostałe z Polski Wschodniej, powinny ze szczególną uwagą analizować zjawiska związane z koncentracją kapitału oraz ich średniookresowe konsekwencje.

Na podstawie pogłębionych analiz sytuacji konieczne jest zbudowanie spójnej koncepcji konkurencyjności na bardzo wymagającym rynku kapitału mobilnego. Duże potencjalne możliwości zmniejszenia dystansu rozwojowego stwarza w tym wypadku na przykład przyjęta w Europie koncepcja oparcia rozwoju regionów na strategii *smart specialization*. Pozwala ona na jasne określenie priorytetów strategicznych, wynikających ze specyfiki regionalnego potencjału rozwojowego. Dzięki możliwościom wsparcia finansowego tego typu podejścia samorządy będą w większym stopniu zdeterminowane do jego wprowadzenia w podejmowanych przedsięwzięciach strategicznych.

Bardzo ważną kwestią jest także wsparcie wewnętrznych mechanizmów koncentracji kapitału w miastach wojewódzkich Polski Wschodniej. Obecnie nie mają one wystarczającego potencjału do tego, aby odgrywać rolę silnych centrów wzrostu, stanowiących alternatywę dla Krakowa, Warszawy, a na północy także Trójmiasta. Wzmocnienie oferty dla inwestorów w omawianych miastach i w ich bezpośrednim sąsiedztwie może być kluczowe dla rozwoju społeczno-gospodarczego Podkarpacia i innych regionów Polski Wschodniej w najbliższej dekadzie.

LITERATURA

- [1] *Aktualizacja regionalnej strategii innowacji województwa podkarpackiego na lata 2005–20013*, Rzeszów 2011.
- [2] Karpiński A., *Jak tworzyć długookresową strategię dla kraju i regionu*, Komitet Prognoz „Polska 2000 plus”, Warszawa 2002.
- [3] *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*.
- [4] Matusiak K.B., *Innowacje i transfer technologii*, PARP, Warszawa 2011.
- [5] *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2020*.
- [6] Strojny J., *Innowacyjne zarządzania regionem, powiatem i gminą*, Politechnika Rzeszowska, Rzeszów 2012.
- [7] Strojny J., *Model zarządzania strategicznego rozwojem lokalnym w gospodarce globalnej*, [w:] *Polska Wschodnia – zarządzanie rozwojem*, red. B. Plawgo, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku, Białystok 2008.
- [8] Tkaczyński J.W., Świstak M., *Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich*, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- [9] www.stat.gov.pl.

THE MECHANISM OF THE CONCENTRATION OF CAPITAL – PODKARPACKIE COMPARED TO OTHER REGIONS

The mechanism of the concentration of capital is the process which very strongly affects the development of economic systems. The article outlines the causes of the movement of mobile capital, which is the base of this process. It is noted for the emergence of a highly competitive market where economic systems (countries, regions) compete form localization decisions of mobile capital owners. This situation increases the requirements for the quality management of the process of socio-economic development. In particular, this applies to the institutions of public administration, which must pass quite a radical transformation from administration to management. It is particularly important to make the transition to a widely understood customer-centric organization. This will improve the quality of its service businesses or citizens, and so actors whose decisions affect concentration of mobile capital

The article shows a proposal of variables that can be used to assess the intensity of capital concentration phenomenon. They have been used to present the situation of the Podkarpackie voivodship compared to other regions of the country. Highlighted to the situation of other East Polish regions, which – like Podkarpackie – have big problems with creating an accelerated development path. The activity of large urban organisms such as Krakow and Warsaw gives rise to a permanent threat of capital outflow from the region (negative migration balance and moving the company's headquarters). This, in turn, into the medium term, will result the increasing difficulties not only in increasing, but also maintaining the development potential. The article indicated the selected demographic and economic effects of this phenomenon.

Keywords: mobile capital, regional development, Podkarpackie voivodship, development strategies.

DOI:10.7862/rz.2013.hss.23

Tekst złożono w redakcji: kwiecień 2013

Przyjęto do druku: wrzesień 2013